Korbuly Tamás
közjegyző, Budapest
ORCID: -

RECENZIÓ

Schlosser Annamária: Kegyeleti jog című monográfiájához

REVIEW

Review of Annamária Schlosser's monograph "Right to Respect for the Deceased"

DOI: 10.66103/KK.2026.2.10

Dr. Schlosser Annamária kollégánk egy – méltán állíthatom – hiánypótló művel ajándékoz meg bennünket. A Wolters Kluwer Kiadó gondozásában frissen, on-line formában megjelent, a kiadó szakkönyvi adatbázisában elérhető kötet a Kegyeleti jog címet viseli. A szerző korábbi munkásságához[1] illeszkedően – alapos és rendszerezett tudományos kutatómunka eredményeképpen – a kegyelet és a kegyeleti jog területének átfogó feldolgozását tartalmazó kézikönyvet tartunk a kezünkben. A kötet a teljesség igényével tárgyalja a tágabb értelemben vett kegyeleti jogra vonatkozó hatályos joganyagot és a kapcsolódó magyar és európai bírósági gyakorlatot. A művet elolvasva nem csak a kegyeleti joggal jogászként foglalkozó, hanem a kegyelettel bármely élethelyzetben érintett állampolgár, vagy más személy is – legyen szó a végintézkedése tartalmán gondolkodó végrendelkezőről, a haldokló, illetve az elhunyt személy hozzátartozóiról, az egészségügyi szolgáltatásban hivatást gyakorlókról, temetkezési vállalkozóról, temetőfenntartókról – az egyes érintett jog- és szakterületeket összefüggéseiben bemutató térképet és pontos iránytűt, a gyakorlatban felmerült kérdésekre gyakorlati válaszokat kap.

A szerző – elődeinek munkássága előtt[2] fejet hajtva – nem definiálja újra a kegyeleti jog fogalmát, azonban egy merőben *új megközelítés*ben tárgyalja

1 A teljesség igénye nélkül, szerző csak a Közjegyzők közlönyében korábban megjelent tanulmányaiban foglalkozott az állami egyházjogi kérdések öröklési jogi vetületével (2025. év, 209. évfolyam, második szám); a temetés polgári jogi kérdéseivel (2025. év, 29. évfolyam, harmadik szám); a res sacrae hatályos szabályozásával (2022. év, 26. évfolyam, negyedik szám).

2 A bevezetőben hivatkozott művek: *Törő Károly*: Személyiségvédelem a polgári jogban (1979), valamint A személyiségi jog védelme (1992); *Görög Márta:* A kegyeleti jog és a nem vagyoni kártérítés (2008).

azt: *vegyes szakjogként* tekint a kegyeleti jogra, ami magában foglalja az ember halálával kapcsolatos alapjogi, polgári jogi, közigazgatási, munkajogi és büntetőjogi vonatkozásokat is. A kegyeleti jogvédelem kezdetével és annak tárgyával kapcsolatban rámutat arra, hogy már a halálhoz vezető közvetlen előzményekkel, a haldoklással kapcsolatos jogi kérdések is a kegyeleti jog körébe tartoznak, a védelem tárgya pedig nem csak a halott ember emléke, hanem a haldoklás, a gyász, a kegyeleti érzés, annak kinyilvánítása, a holttest, a temetés méltósága és a temető is. A szerző szándékosan kerüli az életvégi döntések, így az ellátás visszautasításának és az eutanázia kérdéskörének tárgyalását, minthogy azok nem az elhunytra és annak emlékezetére, hanem a még élő ember jogaira vonatkoznak. A kötet mellőzi a filozófiai megközelítések ismertetését, kiváló arányérzékkel foglalkozik a jogtörténeti alapokkal, és egyfajta tágító megközelítéssel, mégis átlátható szerkezetben fogja össze az – egyfelől az olvasó érzelmi érintettsége folytán, másfelől a tárgyalt jogterület összetettsége miatt – olykor nehezebben befogadható részterületeket. A szerkesztési arányokat tekintve kiegyensúlyozottan, az egyes fejezetek tárgya tekintetében pedig logikusan felépített menetrend szerint kalauzol el bennünket a szerző a kegyeleti jog fogalmi körének tisztázásától, a jogtárggyal kapcsolatos dogmatikai alapvetéseken és az alapjogi tartalmakat tisztázó bírósági eseteken át a kapcsolódó szakjogágak releváns szabályainak részletes bemutatásáig. A kötet nem nélkülözi a nemzetközi kitekintést, továbbá a szemléltető jellegű és terjedelmű, az egyes fejezetek, alfejezetek tárgyához tartozó jogösszehasonlító részeket sem – jóllehet, ehelyütt a szerző szerkesztői józansága és a kötet kézikönyv jellegéből eredő önkorlátozás is tetten érhető. A lendületes és gördülékeny, olvasmányos stílust a szerző a legaprólékosabban kidolgozott területeken is megőrzi, ami összességében teszi a tárgyát tekintve súlyosnak ígérkező művet összességében könnyedén befogadhatóvá, helyenként pedig kifejezetten lebilincselővé. A szerzőt saját álláspontja közlésekor a tárgyilagosság és a mértéktartás jellemzi, biztosítva ezáltal a kötet számára a pozitív fogadtatást, a kritikai elismerést és az időtállóságot.

Az *alapvetést követően* külön fejezet mutatja be a kegyeleti jog hazai történetét. A jogtörténeti fejezet első része a római katolikus egyház tanításán alapuló és a kánonjogi szabályok által meghatározott középkori magyar temetkezési törvényekkel és szokásokkal foglalkozik, majd rávilágít arra, hogyan hatott mindezekre a népességnövekedés, a járványok pusztítása, és miként vált szükségessé a temetkezés közegészségügyi szempontokat is figyelembe vevő újraszabályozása az orvostudomány fejlődése nyomán. A felvilágosult abszolutizmus korában hozott rendeletek visszásságainak bemutatását követően jutunk el a modern temetkezési törvényekhez. Plasztikusan jelenik meg az olvasó előtt, hogyan szorultak háttérbe a szekularizációval, a polgári házasságkötéssel és az állami anyakönyvezés és hasonló jogintézmények megjelenésével párhuzamosan az

egyházi temetkezési szabályok, és miként vált a temetkezés a XX. század elejére szabályozott tevékenységgé, később pedig milyen módon alkalmazkodott a katolikus kánonjog is a trendekhez. A kegyeleti jog tartalmáról is rendelkező 1928. évi magánjogi törvényjavaslat szabályainak ismertetésével érkezünk el e fejezet végére, előrevetítve a kötetben tárgyalásra kerülő jogterület mai korban ismert, komplex anyagi jogi vetületeit.

A következő fejezetben a szerző *az Emberi Jogok Európai Bírósága kegyeleti jogi gyakorlatá*ból válogatott, izgalmas eseteken keresztül szemlélteti, miként érvényesülnek az Emberi Jogok Európai Egyezményének a magánélethez való és a szólásszabadsághoz való jogról szóló cikkei[3] a kegyeleti jogok megsértésével kapcsolatos ügyekben[4], és hogy e jogokból hogyan vezeti le a Bíróság az Egyezményben kifejezetten nem rögzített kegyeleti jogot és annak védelmét. Külön felhívja a figyelmet arra is, hogy a Bíróság hivatala a keresetindítási joggal kapcsolatban folyamatosan aktualizált tájékoztatót és jogesetgyűjteményt tesz közzé a közvetett áldozatok (elhunyt hozzátartozói) számára.

A mű külön fejezetet szentel *a kegyeleti jog alkotmányos garanciái*nak, amelyben a magyar Alkotmánybíróságnak a kegyeleti jogot a személyiségi jogból és az emberi méltósághoz való jogból levezető legfrissebb határozatait[5] ismerteti. Az ismertetett döntvényeken keresztül bemutatja, milyen új kiterjesztő, jogdogmatikai kérdéseket is felvető megközelítések érvényesülnek a halál, mint az ember jogalanyiságát érintő jogi tény legújabb kori értelmezése körében. A szerző ehelyütt vizsgálja a kegyeleti joggal szorosabb kapcsolatot mutató alkotmányos alapjogokat, és gyakorlati példákon keresztül mutatja be, milyen konfliktusok keletkezhetnek a kegyeleti jog és a vizsgált alkotmányos alapjogok gyakorlása során[6]. A vallás szabad gyakorlásához való jog kapcsán például rávilágít arra a legújabb kori problémára, miszerint a nem keresztény bevándorlók vallási szabályoknak megfelelő temetkezési igénye gyakran ütközik a hatályos temetési joggal – mint írja, a letelepedés helye szerinti állam temetési jogi szabályai miatt sokan halottaiknak az „új hazában" történő eltemetése helyett a holttestnek a születési hely államába történő elszállítását választják, ahol a vallási szokásoknak megfelelő eltemettetés biztosított.

A kegyeleti jog, és annak személyiségi joggal, valamint *más alapvető jogokkal* – így az élethez, a teljes családban éléshez való joggal, a jó hírnév és becsület

3 8. és 10. cikk

4 A teljesség igénye nélkül a műben hivatkozott és ismertetett, kifejezetten izgalmas és rálátást biztosító határozatok: Éditions Plon v. Franve (Application no. 58148/00), az ún. Mitterrand-ügy; Hadri-Vionnet v. Switzerland (Application no. 55525/00), halott csecsemő eltemetésének ügye; Putisin v. Ukraine (Application no. 16882/03), a német-ukrán „Halálmeccs" ügye

5 A részletesen ismertetett AB határozatok: 997/B/2005. AB; 3296/2019 (XI. 18.) AB.

6 A kegyeleti joggal való összefügése okán külön alfejezetekben vizsgált alkotmányos alapjogok: a vallás szabad gyakorlásához való jog; a tisztességes eljáráshoz fűződő jog (eljárási alapjog); gyülekezési jog; szólásszabadság és szabad véleménynyilvánítás joga.

védelmével, a sajtóhelyreigazítással, a névvédelemmel, a képmás és hangfelvétel védelmével, a szerzői joggal, a személyes adatok és a magántitok védelmével – *való kapcsolatá*t gyakorlati példákon és alkotmánybírósági, valamint polgári és büntetőbírósági döntvényeken keresztül részletesen bemutató fejezetet követően a *kegyeleti jogsértés esetén történő polgári jogi jogérvényesítés szabályai* kerülnek fókuszba. A kegyeleti jog általános és különös alanyainak definiálása[7] - és a szerzőnek a közösség elhunyt tagjával, mint potenciális kegyeleti jogosulttal kapcsolatosan kifejtett álláspontjának ismertetése[8] – után az egyes alanyok által érvényesíthető jogok tartalmát, a jogérvényesítés módját, a kegyeleti jogsértés megvalósíthatósága és a kegyeleti jogvédelem eltérő időbeli korlátait, majd a kegyeleti jogsértés szankcióit részletezi – teszi mindezt a német és az osztrák modellekre is kitekintést biztosítva.

Az *egészségi jog* területén meglehetősen érzékeny kérdéseket érintve – úgy mint a haldoklóval való kapcsolattartáshoz való jog, a holttest kezelése, a boncolás, szerv- és szövetkivétel, a halott magzat sorsa, a holttest elszállítása, elbúcsúzás a halottól, a pandémia idején érvényben volt korlátozások kegyeleti jogi vetülete – jutunk el a halottakkal kapcsolatos egészségügyi normák megsértésén alapuló jogvitákban hozott bírósági gyakorlat tárgyalásához.

A *temetési jog* szabályait feldolgozó rész, mondhatni, maga is kézikönyv a kézikönyvben. A temetési jog alapelveinek meghatározását követően a temetőkre és a temetkezési igazgatásra vonatkozó szabályokat is ismerteti. A fejezetben a temető tulajdonosára, fenntartójára, a temetkezési szolgáltatókra, az ő tevékenységük engedélyezésére, a temetők kialakítására, a temetői nyilvántartások vezetésére, a halottak belföldi és külföldi szállítására, a hamvasztóüzemekre és a hamvasztásra vonatkozóan szerezhetünk átfogó ismereteket. Ezek után kerülnek ismertetésre a halott eltemetésének módjai, a temetés feltételei, a holttest konzerválása, a hamvakat tartalmazó urna temetőn kívüli elhelyezését szabályozó normák és a vonatkozó bírósági gyakorlat. A szerző külön pontban értekezik a *sírhely feletti rendelkezési jog*ról, kiemelve, hogy a sírhely a *res sacre* körébe tartozó forgalomképtelen dolog, és a Kúria gyakorlata szerint a sírhelyhasználati jog nem vagyoni jellegű használati jog, arra a Ptk rendelkezéseit nem lehet alkalmazni, az hagyaték tárgya sem lehet[9]. A temetésre kötelezett személyek körének tisztázását követően a köztemetés, majd az egyházi temetés szabályaival, és a szociális temetés kérdéskörével foglalkozunk, majd áttérünk a *napjainkban érvényesülő új trendek*kel, társadalmi igényekkel összefüggésben *változó temetkezési*

7 Lásd részletesen *Görög Márta*: A kegyeleti jog és a nem vagyoni kártérítés (2008)

8 A Ptk. 2:54. § (4)-(5) bekezdései szerint az ügyész a közösség elhunyt tagját, tagjait sértő kegyeleti jogsérelem esetén a szerző álláspontja szerint felléphet.

9 Lásd bővebben Schlosser Annamária: A res sacrae szabályozása a hatályos jogban in Közjegyzők Közlönye 2022. év, 26. évf. 4. szám

*szokások*kal, úgy mint a háziállatok eltemetése, az úgynevezett ökotemetés, az elhunyt hamvainak kegyeleti ékszerekbe történő foglalása. Az *elhunyt eltemettetéssel kapcsolatos szándékának sérelme* körében bemutatott jogesetek alapján eligazítást kapunk, mely körülmények indokolhatják az ilyen kinyilvánított végrendelkezői szándéktól való eltérést anélkül, hogy azzal a kegyeleti jog vagy a *favor testamenti* sérülne. A hamvak elhelyezésével, a sírhellyel, a síremlékkel és a sírjelekkel, a temetési szertartással és a holttest szállításával kapcsolatos kegyeleti jogsértéseket, valamint a temetkezéssel kapcsolatos kegyeleti jogsértések esetén irányadó *sérelemdíj mérték*ének változását – annak számottevő emelkedését, ebből következően a kegyeleti jog jelentőségének növekedését – a szerző gondosan válogatott, friss bírósági döntvényeken keresztül mutatja be[10]. A *végrendeleti temetési meghagyás*sal kapcsolatban a szerző akként foglal állást, hogy amennyiben a végrendelkező meghagyja a végrendeleti örökösének, hogy halála esetén milyen módon, vagy meghatározott helyre, meghatározott személy mellé temesse el, ennek a teljesítését követelni lehet, és amennyiben feltételezhető, hogy a juttatást az örökhagyó a meghagyás teljesítéséhez kívánta kötni, az örökös vagy hagyományos a juttatást el is veszítheti, ha a temetési meghagyást nem teljesíti.

A *temetési költségekre és azok viselésére vonatkozó* alfejezetekben a szerző rámutat arra, hogy a temetési költség mint hagyatéki teher, az abból eredő igény pedig mint a hozzátartozó halála miatt felmerült vagyoni kár jelenik meg jellemzően a polgári jogban, és a temetésre közigazgatási norma alapján kötelezett személy sem feltétlenül esik egybe azzal, aki a temetés költségét a polgári jog szabályai szerint viselni köteles. A költségviselés körében irányadó, az előző részekhez hasonlóan ugyancsak kiváló érzékkel válogatott jogesetek[11] alapján tett megállapítások után a temetési költségek viselésére vonatkozó német, osztrák, angol és francia megoldásokba is betekintést nyerünk.

A *hagyatéki eljárás kegyeleti vonatkozásai*nak és a közjegyzőkre irányadó etikai szabályoknak a rövid ismertetését követően a szerző a *kegyelet büntetőjogi védelm*ével kapcsolatos büntető anyagi jogi, eljárásjogi és büntetés-végrehajtási jogi szabályokat, valamint a magyar büntetőbíráskodás és az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatát mutatja be. Megismerhetjük a kegyeletsértés törvényi tényállását, a büntetőeljárásnak a kegyeleti jog védelmére hivatott garanciális

10 Hivatkozott és ismertetett döntvények: engedély nélküli sírkőeltávolítás és idegen rátemetése (Főv. Ítélőtábla 7.Pf.21.116/2006/7.); gyászhír megjelentetésének elmulasztása (Főv. Ítélőtábla 7.Pf.20.649/2010/2.); kegyeleti jogosultnak a temetés időpontjáról való értesítésének elmulasztása (Főv. Ítélőtábla 1.Pf.20.628/2022/10/I.); a hamvasztás előtt a holttest megtekintésének a körülményeivel megvalósított kegyeletsértés (Főv. Ítélőtábla 2.Pf.20.711/2024/5/II.)

11 Több száz fős halotti tor is lehet szokásos költség (Főv. Ítélőtábla 4.Pf.20.564/2012/4.); virrasztás, több száz fős halotti tor, kriptakészítés költségének elszámolása (Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság 9.P.20.982/2007/29.); elhunyt menyasszony ügyében temetési költségek (Főv. Törvényszék P.24023/2014/99.).

szabályait, valamint a fogvatartottak kegyeleti jog gyakorlásával kapcsolatos, ellentmondásos gyakorlatot mutató helyzetét.

A *kegyeleti jog és a munkajog* címet viselő fejezet a munkavállalókat megillető, a számukra a haldokló hozzátartozóiktól történő elbúcsúzást, a temetésen, búcsúztatáson való részvételt lehetővé tevő jogokat ismerteti, amely jogok megsértése nem csupán kegyeleti jogsértést, de a munkavállaló számára személyiségi jogsértést is okozhat.

Mindenkor aktuális és természetéből eredően különösen érzékeny területe a kegyeleti jognak a – méltóképpen külön fejezetben tárgyalt – *történelmi emlékezet*tel kapcsolatos normák rendszere: egyes szimbólumok, helyszínek, épületek, személyek és azok emléke több generáción átívelve hordozhatnak felkavaró érzéseket. Példaként említi a szerző valamely diktatúrára történő nyilvános emlékezést, a holokausztagadást, a tiltott önkényuralmi jelkép használatát, mint nem csak büntetendő cselekményeket, hanem olyanokat, amelyek kegyeleti jogsértést is megvalósítanak. A mű ezen záró fejezete részletesen kitér a háborúkat követően a győztesek által állított győzelmi emlékművek kegyeletsértő természetére – kiemelten foglalkozik a Szabadság téri szovjet emlékművel –, a hadisírok gondozásával kapcsolatos nemzetközi szerződéseken alapuló jogviszonyokra, valamint a levéltári kutatások személyiségvédelmi és kegyeleti jogi aspektusaira. Tisztázza a *nemzeti kegyelet* fogalmi körét – ide sorolja a nemzeti sírkerteket, az ott történő ünnepélyes temetkezést, az elhunyt honvédek, honvédelmi dolgozók hősi halottá nyilvánítását, valamint a hivatalos nemzeti gyásznapot és az ezekkel kapcsolatos, megrendülést kifejező megemlékezéseket – és kimondja, hogy mindezek a nemzeti önazonosság jelentős részét képezik.

„A holtat hagyd nyugodni már s többé ne bántsd, / Ki úgyis meghalt, azt minek megölni még?” – idézi a bölcs Teiresziasz-t a szerző a mű bevezetésekor.

Mint azt a kötet részletesen bemutatja, az ember személyiségének, személyiségi értékeinek tisztelete halála után is komplex jogi védelmet élvez. A kegyelet körébe tartozó, abba illeszkedő jogok és kötelezettségek halmaza szükségképpen tág, azonban a szerző hiánypótló szintetizáló munkája és gyakorlatorientált szemlélete révén a mű egyszerre szolgál megbízható kézikönyvként és elméleti eligazodási pontként. A szerző az általa is kiemelt fokozott érzékenységgel nyúl a kegyeleti jog emberi érzelmekkel áthatott területének átfogó feldolgozásához, művét az összefüggések közérthető, mégis szigorúan szakmai bemutatása jellemzi – kiválóan bizonyítva a szerző témában való elmélyült jártasságát és gyakorlati megközelítésének helytállóságát. Mindezek alapján a kötetet jó szívvel ajánlom mindazok figyelmébe, akik a kegyeleti jog területével kapcsolatos kérdéseikre megalapozott, szabatos választ, a gyakorlatban felmerült problémáikra megoldást keresnek!